

Josef Kroutvor

Hanelovy bubliny, poselství ticha příštím generacím, 1976

Jsme svědky události, zaznamenáváme poločasy dalších rozpadů. Po abstrakci a popu, jevíci se nám dnes v časovém odstupu jako dva veliké, stylově svébytné, téměř monumentální a monolitní bloky, přišlo období individuálních výbojů a zmatků. Idea jednoty byla narušena, struktura se atomizovala, výtvarné názory a postoje se rozdělily do jednotlivých proudů a malých skupin. V krátkém rozmezí několika let vznikly tendence, které byly už v okamžiku zrodu přesně rozpoznány a náležitě označeny jako land art, happening, body works, street works, environment, arte povera, anti-form, minimal, conceptual a podobně.

Tak jako strukturální malbu či action painting zajímal především materiál, „jak je malba udělána,“ tak nové umění bylo zaujato pouhou možností, tvořivým impulsem tvorby. Sama možnost, čirá možnost jako nejpůvodnější událost tvořivého dění se stala principem nové umělecké formule. Nové umění vložené pod elektronový mikroskop odhalilo primární kulturní strukturu, organismus tvoření a tvorby ještě v preestetickém stavu. Tradiční výtvarný vzhled obrazu či sochy, stejně jako obsah zatížený předsudky uměleckého poslání, ztratily dočasně svoji legitimní platnost. Ohlašoval se konec obrazu, předpovídal se konec umění.

Nová tvorba tedy měla být jakýmsi rituálem tvoření, fyzického i duchovního, měla demonstrovat a projektovat právě tento atomární a strukturální moment, a to bez estetických a morálních stereotypů. Od nového umění se neočekávala proměna v umělecky objekt a fetiš, které se zařadí časem do muzea, ale dokonalé splynutí s životem, prostředím, krajinou, ulicí, člověkem... Od publika se pak neočekávala úcta k dílu, ale svobodná účast na tvořivém procesu, umělecké akci, tvorbě v nejširším smyslu.

Těchto několik úvodních slov nám pomůže určit přesněji souřadnice situace, do které vstoupil Olaf Hanel na konci šedesátých let. Autor, kdysi začínající jako „klasický kreslíř“ (dokonce kresleného humoru!) je brzy stržen expanzí desintegračních tendencí nového umění. Poetická žánrová kresba musí ustoupit nové aktivitě. Hanel překonává svoji vrozenou ostýchavost a společenskou plachost a rychle se zapojuje do nového hnutí. Rozjíždí celou řadu akcí za účasti svých přátel, kde se osvědčuje jako dobrý organizátor, režisér, dramaturg či animátor v jedné osobě. Pro noční představení ve volné přírodě organizuje například autobusový zájezd. Společná cesta - rychlý přesun z Prahy - uvolnění - zábava - alkoholické opojení - pocit změny - vytržení z všedního života - oslava prvního jarního dne a nakonec zapalování barevných ohňů ve ztemnělé a liduprázdné krajině, to vše nyní patří k novým formám romantického dobrodružství.

Co jiného po takové akci může zůstat než zážitek a dokumentární fotografie. Umění zúžené na přítomnou chvíli muselo odmítnout všechny konvenční formy zobrazení. Hanel je v podstatě odmítl také, i když nikdy nepatřil mezi radikály neuznávající tradiční způsoby umělecké tvorby. Člověk prošel obrazem, socha ožila. Záměr byl strhující, ale očekávané výsledky se nedostavily. Umění ani nesplynulo s životem, ani se neosvobodilo od tradice. Zůstaly dokumenty - stejně magické jako usvědčující - a vývoj umění pokračuje dál Hanel podobně jako ostatní umělci se dnes znovu vrací k reflexi a realisticky přehodnocuje překotné události posledních let.

Energie soustředěná do jediného hybného bodu, totiž akce, ztratila oporu v zázemí. Napětí pokleslo a nová inspirace se nedostavila, „umění v akci“ se vyčerpalo avantgardními gesty. Po první vzedmuté vlně přišla druhá, která se začala vyžívat jen v pouhých nápadech, konceptech

Zahraniční umělecké časopisy zasáhl šum pseudoaktivity, nápady se rodily jako houby po dešti, objevili se i noví umělci, ale neobjevilo se nic nového. V roce 1973 vydala Lucy Lippardová perfektní dokumentaci o konceptuálních tendencích od roku 1966 do roku 1972. Uplynulé období šesti let nazvala obdobím dematerializace umění, což je patrně jedno z nejsmutnějších období moderního umění vůbec. Výtvarná kvalita se vytratila, jeden nápad přebíjí druhý, z umělců se stali amatérští filosofové a spekulativní teoretici, pokud jimi nebyli už dříve. Od roku 1972 však uplynulo několik dalších let, ale amatérská konceptuální aktivita pokračuje neztenčenou měrou a umrtvuje vytrvale umění.

Není tedy divu, že Olaf Hanel dnes nerad mluví o svých akcích. Zcela vědomě se distancuje od těchto spekulativních nesmyslů, konceptuálních podvodů a masochistických křečí tzv. bodyartistů. Po jistém zklamání a jistých rozpacích se znovu obrací ke klidnému a uměřenému výrazu. Není to obyčejný ústup, ale návrat k vlastním východiskům po zkušenostech z několikaleté cesty. V Hanelovi se opět ozval kreslíř. Ostatně kresba vždy nějak doprovázela jeho akce, řekl bych dokonce, že jeho akce měly vždy jednoduchou, lineární konstrukci, byly projekcí určitých grafických představ.

Soubor bublinových kreseb a fotografií jarní tříště připravených pro výstavu v Kolíně vznikl zhruba v posledních dvou letech, i když některé pokusy s bublinami započaly už v roce 1970. Nové kresby jsou poučeny dynamikou akce, obohaceny aktivním přístupem umělce k elementární struktuře tvaru. Něco z akce nepochybně zůstalo, ale tentokrát je to melancholická hra s mýdlovými bublinami bez účasti publika. V bublině můžeme spatřovat i jakousi personifikaci možnosti, té možnosti, která se stala principem atomizované struktury po velkém období abstrakce a popu. Vždyť tato bublina skutečně není ničím jiným než pouhou možností, záminkou ke hře a tvorbě. Nová kresba nezachycuje obrys nějaké věci, ale obrys formy, vrstevnice primárního objektu, zachycuje formu jako jistou událost v čase a prostoru.

Proti pojmu akce staví nyní Hanel pojem rekonstrukce. Nafotografované bubliny v přírodě převádí na papír, využívá metody a techniky, které neměl dříve k dispozici. Nepopisuje, ale přímo tvoří: je v situaci. Nahodilá stopa se upřesňuje sítí čar, ze struktury je vybrán a zhodnocen emocionálně nejpůsobivější detail. Hanel využívá obratně podíl náhody a překvapení, ale zároveň pečlivě zpracovává plochu šrafováním. Ve vizuálním poli se odehrává permanentní souboj racionální kázně s živelností, konflikt geometrie s věčně proměnlivou amébou.

Jednu ze svých posledních akcí, která měla již výrazně individuální charakter, nazval Hanel Poselství příštím generacím. Autorovi nešlo v tomto případě o žádné memorandum, ale o zprávu, jejímž záměrem byla otázka položená pro budoucnost. Slovo nahradilo velké mlčení, bubliny jsou právě takovým poselstvím mlčení uprostřed hluku naší civilizace a šumu jejích zbytečných informací. Není to jen pouhá formální hra, ale záznam znamení, otisku a stop, které dávají hlubší smysl, neboť ticho je pro život člověka stejně důležité jako voda pro tělo. Vyslaný paprsek mlčení dosahuje rychlosti světla. Poselství letící bubliny je kosmickou expanzí ticha do otevřeného prostoru lidské fantazie.